

Spirit of Bosnia / Duh Bosne

An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Međunarodni, interdisciplinarni, dvojezični, online časopis

Licemerje demokratije

Svetlana Broz

Potpisivanje Daytonskog sporazuma je za većinu stanovnika Bosne i Hercegovine trebalo da predstavlja nadu da će uz pomoć međunarodne zajednice ubrzo povratiti predratne vrednosti. Dejtonski ugovor jeste prekinuo krvavi rat u BiH, što je bez sumnje bio njegov najveći ali i jedini doprinos. Ali isti oni ljudi koji su započeli rat i vodili ga bili su njegovi potpisnici. Ništa se ne događa slučajno: kada vidimo ko su danas borci da se ni jedno slovo Dejtonskog ugovora ne promeni postaje jasno da je ovaj ugovor pisan po diktatu nacionalističkih lidera i da je bio i ostao potvrda njihovih osvojenih teritorija.

Država BiH je kreirana tako da ne može adekvatno funkcionisati punih deset godina iz jednostavnog razloga što je Daytonski ugovor ostavio na vlasti nacionalističke partije. Samo nekoliko političara, čija su se imena našla na javnim optužnicama Haškog tribunala, udaljeno je iz političkog života.

Šta drugo čovek može očekivati od onih koji su pozivali na etničko čišćenje u toku rata osim da jačaju svoje pozicije zastrašivanjem svojih sledbenika predizbornim parolama tipa: «Glasajte za nas ili ćete biti istrijebljeni».

Jedan od mnogih dokaza o licemerju demokratije međunarodne zajednice jeste i činjenica da je Biljana Plavšić bila legalna predsednica Republike Srpske skoro dve godine nakon potpisivanja Daytonskog sporazuma. Obzirom da je Biljana Plavšić u toku rata bezbroj puta javno, u medijima i pred stranim TV kamerama, objašnjavala da su Muslimani genetski degenerisani Srbi, čiji su se geni degenerisali kada su u prošlosti prešli iz pravoslavlja u islam, pa ih je zato potrebno uništiti, da bi srpska nacija ostala čista, kako drugačije nazvati odluku međunarodne zajednice da baš ona zameni Radovana Karadžića, protiv kojeg je podgnuta optužnica u Hagu, nego licemerjem demokratije? Ova činjenica nameće pitanje: kako bi se Evropa razvijala da su saveznici nakon Drugog svetskog rata na vlasti u Nemačkoj ostavili nacional-socijalističku partiju i većinu Hitlerovih saradnika? Kakvi bi u tim uslovima bili rezultati izbora u prvih deset godina?

U Nemačkoj su prvi izbori održani tek četiri godine nakon okončanja Drugog svetskog rata. U BiH je međunarodna zajednica trenirala demokratiju u nemogućim okolnostima, organizujući svake godine izbore u kojima su pobeđivali nacionalisti, za koje po pravilu glasa izrazita manjina glasačkog tela, dok pasivna, depresivna i

nezainteresovana većina ima uobičajeni odgovor na pitanje zašto ne izlazi na izbore: zato što će ionako međunarodna zajednica odlučivati o svemu.

U isto vreme, ustav BiH napravljen prema Dejtonskom sporazumu u preambuli određuje tu zemlju kao segregacionističku, ne afirmišući građane nego pripadnike tri najveće etnonacionalne grupe. Zahvaljujući takvom ustavu i konstelaciji vlasti zemlja je deset godina podeljena po nacionalnim šavovima, što savršeno odgovara nacionalistima na vlasti, koji nisu ratom uspeali da ostvare podelu Bosne i Hercegovine, ali jesu Dejtonskim sporazumom. Dok pišem ovaj tekst upravo se u Ženevi održava konferencija o BiH deset godina nakon Dejtonskog sporazuma, organizovana od strane nevladine organizacije Bosnia 2005, koju je osnovao Wolfgang Petrich, bivši visoki predstavnik međunarodne zajednice u BiH! Dakle, uz svo poštovanje učesnika ove konferencije i njihovih napora da nađu rešenje za nepotrebno nagomilane probleme u ovoj zemlji, moram izraziti u najmanju ruku čuđenje što je čovek, koji je bio ovlašteni visoki predstavnik međunarodne zajednice u BiH, sa ingerencijama koje su svima dobro poznate, izabrao da nakon svog političkog mandata deluje iz nevladinog sektora, pokušavajući da reši probleme koje kao političar nije mogao ili nije hteo! Ako analiziramo definiciju po kojoj su ljudi iz nevladinog sektora oni koji prolaze glavom kroz zid, da bi posle njih političari prolazili kroz te rupe u zidu, nameće se potreba za analizom ove neobične odluke političara, predstavnika međunarodne zajednice, da nakon nedovoljno uspešnog političkog delovanja rešenje potraži u nevladinom sektoru? Da li to znači da je ta ista međunarodna zajednica svih ovih deset godina sprečavala pozitivne promene u BiH, time što je paralizovala političare, koje je sama postavljala na funkciju visokih predstavnika, ili ih je birala upravo takve da baš ni jedan nije mogao sagledati gde su osnovni problemi BiH društva? Prilikom odgovora na ovo pitanje ne bi trebalo zanemariti činjenicu da je Wolfgang Petrich u krugovima mislećih ljudi u BiH shvaćen kao političar koji je u BiH učinio više pozitivnih pomaka od svojih prethodnih i budućih kolega. Da li je opet reč o licemerju demokratije? Da li je BiH za međunarodnu zajednicu jednostavno i samo poligon za različita istraživanja poput odgovora na pitanja: može li se uspešno trenirati demokratija u nemogućim okolnostima; kako uspešno gajiti, hraniti i razvijati nacionalizam kada je podržan ustavnim odrednicama; kako jednu zemlju uspešno držati ekskomuniciranu iz zajednice demokratskih zemalja, a pri tome se uporno pozivati na razvoj demokratske svesti; koliko dugo tako paralizovana zemlja može opstati i td.

U Daytonskom Ustavu BiH nisu navedene ni dve možda najvažnije odrednice: da li je BiH sekularna država i kakvo joj je društveno uređenje. Izostavljeno je ono čime se druge države ponose, a obzirom da je gotovo nemoguće da se dogodilo slučajno, nameće se pitanje kome je to bilo potrebno i zbog čega? Ovaj katastrofalni propust čak se ne može nazvati ni licemerjem demokratije. Oni koji manipulišu religijama i zastrašenim ljudima najbolje znaju zašto im je to potrebno, a oni faktori međunarodne zajednice koji ih u tome podržavaju dugovaće istoriji odgovor na pitanje zašto su to činili.

Neki političari su u BiH još za vreme Drugog svetskog rata, tačnije 1943. doneli odluke da će zemlja koju oslobode od nacističke okupacije biti zemlja u kojoj će svi građani biti ravnopravni i jednaki. Te odluke su odmah nakon Drugog svetskog rata involvirane u ustav zemlje koju su oslobodili. Ali, oni su tada bili pobednici, pa su to mogli. Pobednici u ratu 1992. - 1995. su očigledno bili nacionalisti, koji su ga i započeli,

kreirali i vodili, pa nije ni čudo što se u preambuli Dytorskog ustava nalazi segregacionistička odrednica. Segregacija je još uvek prisutna čak i u osnovnim školama u nekim mestima BiH u kojima oni vladaju uz pomoć međunarodne zajednice.

Nije li licemerje demokratije i činjenica da su posle Dejtonskog sporazuma učesnici rata, vojnici i starešine Armije BiH, koja je odbranila Bosnu i Hercegovinu, stavljeni na marginu društvenih zbivanja i života, da ne mogu biti birani i imati funkcije, a oni koji su ih blagosiljali, sveštena lice i dalje obavljaju svoje funkcije, pa čak i unapređuju svoj rad formiranjem komisija, interreligijskih veća kao i učešćem na međunarodnim konferencijama, što nameće pitanje kuda idu crkve i šta prizivaju? U isto vreme se svi tolerantni verski službenici na Balkanu kvalifikuju kao «crveni», a fundamentalistički nastrojani su beli i briljantni! Nije li takav odnos međunarodne zajednice prema religijama u BiH i regiji još jedan dokaz licemerja demokratije?

U takvoj političkoj i psihološkoj klimi niko ne može očekivati početak procesa denacifikacije svesti, koji je esencijalan za Srbiju, Crnu Goru, Hrvatsku, Kosovo, Makedoniju i delove Bosne i Hercegovine.

Takav proces prvo zahteva suočavanje sa istinom o tome šta se zapravo dogodilo u toku tih strašnih ratova. Milioni ljudi koji žive u Srbiji, Crnoj Gori i Hrvatskoj nisu spremni, čak ni danas, da se suoče sa onim što je učinjeno u ime njihove etničke grupe. Previše ljudi u tim društvima okreće glavu od istine u strahu od pitanja koja moraju sebi postaviti: „Šta sam ja učinio da to sprečim?“ i onog još bolnijeg: „Jesam li bar moralno odgovoran samim tim što sam glasao za političare koji su to učinili?“

Postoji neobičan oblak kolektivne krivice koji se nadvio iznad čitavih etničkih grupa, zato što oni koji su odgovorni za zločine još uvek nisu uhapšeni. Ima ironije u činjenici da su Karadžić i Mladić još uvek na slobodi, iako su optuženi pre više godina pred Haškim tribunalom za genocid i druge zločine protiv čovečnosti.

Zamislite frustraciju i bes stotina hiljada onih koji su preživeli ratne zločine i više od milion članova porodica onih koji su ubijeni u BiH kada gledaju SFOR vojnike, kojih je bilo 80.000 neposredno nakon rata i kojih je 10.000 deset godina nakon rata, kako ništa ne čine da uhapsu one koji su odgovorni za smrt više od 200.000 nevinih ljudi!

Samo onda kada zločinci budu privedeni pravdi žrtve će moći da žive slobodno. To će takođe razbiti oblak kolektivne krivice koji natkriljuje čitave zajednice, i samo tada će drugi moći da se okrenu prema žrtvama ratova i da izgovore dugo očekivane reči: «Znam da je to što se dogodilo strašno i da se ne sme više nikada ponoviti.»

Danas, deset godina nakon rata, manijakalne ideje o mogućnosti etnički čistih regija u glavama zločinaca pothranjuju i nastavljaju da provociraju ubistva. Kada pripadnici manjinskih etničkih grupa donesu hrabru odluku da se vrata kući, koju su bili primorani da napuste za vreme rata, suočeni su s pretnjom da čak i njihova deca mogu biti ubijena, jer neki pripadnici većinskih etničkih grupa čine sve što mogu da ih zastraše i odustanu od planova povratka.

Ratne političke elite kreirale su život u zemlji na osnovu kriminala i korupcije od vrha do dna u ekonomiji, pravosuđu, obrazovnom sistemu, zdravstvenoj zaštiti i u najvišim političkim ešalonima.

BiH bi trebalo da prođe kroz tri tranzicije: prva je izgradnja institucija i stabilnog mira. Druga je tranzicija vlasništva od društvenog do privatnog i konačno tranzicija od zavisnosti od međunarodne zajednice do samostalnosti.

Tranzicija vlasništva, poznata kao privatizacija, teško da znači išta drugo osim pljačke koja uništava celu ekonomiju već oštećenu ratom. Dok su kompanije još u društvenom vlasništvu njihovi menadžeri im prvo obore vrednost u bescenje pa ih onda takve kupuju. Ovo rezultira zapanjujućim nivoom nezaposlenosti i novim izvorom post-ratnog siromaštva. Nezaposlenost u Bosni je na 40%, sa 60% populacije koja živi sa 0,25 \$ dnevno, dok je donja granica siromaštva po UN standardu 4 \$. Često se pitam kako se naziva život koji se odvija na nivou jedne šesnaestine donje granice siromaštva? Takvi ekstremni oblici siromaštva povećavaju sve vrste kriminala, od trgovine drogama preko trgovine ljudima, do prostitucije. Zakonodavstvo koje treba da sankcioniše takve radnje je nesposobno, neprofesionalno, politički zavisno i korumpirano.

Tužna posledica ovog stanja je porast nepismenosti među decom, koja provode vreme na ulicama u prošnji ili prostituciji, hraneći tako nezaposlene, bolesne ili invalidne roditelje, umesto da pohađaju školu.

Ratni profiteri, koji su se prvo obogatili za vreme rata pljačkanjem, postaju ugledni građani i biznismeni, dok su njihove žrtve, svedoci izvora bogatstva koje ti ljudi uživaju, verovatnije prosjaci.

Mnogi penzioneri, koji su posedovali ne samo vlastite stanove, već i vikendice na moru ili u planinama, još dok su radili pre rata, ostali su danas bez ičega, sa oskudnim penzijama od jedva 2 \$ dnevno, što je polovina iznosa koji se smatra granicom siromaštva.

Insistiranje u Bosni i Hercegovini na razlikama između različitih etničkih grupa je sada naglašeno do apsurdna. Ono ide tako daleko da je nametnuto i u sistem obrazovanja. Deca su često podeljena po etničkoj pripadnosti roditelja u odvojene učionice, a u nekim školama nastavnici, pod uticajem fašističkih ideja, podižu žičane ograde visoke 2-3 metra, preko sredine igrališta, da bi sprečili fizički kontakt dece tokom odmora. Niko ne pita hiljade roditelja i učenike, decu iz mešovitih brakova, kako se osećaju u tom ludilu.

Ova katastrofalna situacija govori koliko su svi strukturalni elementi društva bez autoriteta, sa erozijom moralnih i etičkih normi. Haške optuženike često nazivaju herojima, a neke čak i «živim svecima».

Ratovi u bivšoj Jugoslaviji, naročito u Bosni i Hercegovini, bili su prva ozbiljna kriza posle završetka hladnog rata. Nedostatak adekvatne i blagovremene politike u tom periodu osvetlio je daleko ozbiljniji problem: nesposobnost međunarodnih učesnika da prepoznaju nove vrste kriza, njihove uzroke i konsekvence.

Ovo potvrđuje da postojeći sistem međunarodne bezbednosti i međunarodnih organizacija razvijenih u post-kolonijalnom, bipolarnom svetu, ne odgovara procesu globalizacije i multipolarnog sveta, što znači da međunarodni igrači nisu savladali lekciju. Esencijalna poruka je da se krize u zemljama ne mogu trajno rešiti unutar tih zemalja, zato što uzroci i posledice imaju širi, regionalni karakter.

Greške koje smo videli u Bosni i Hercegovini ne bi trebalo ponoviti više nigde. Lekcije naučene u njoj mogu biti primenjene ne samo u jugoistočnoj Evropi, nego i u neophodnim transformacijama međunarodnih organizacija.

Krajem ove godine BiH će napustiti četvrti Visoki predstavnik međunarodne zajednice, koji po Dejtonskom sporazumu ima skoro neograničena ovlaštenja. Desetogodišnjice su uvek povodi za podvlačenje crte i svođenje računa. Ne znam kako će oni podvući crtu i svesti račune sa samim sobom, u odnosu na to za šta su bili ovlašteni, šta su mogli, a nisu učinili, ali znam da će na terenu BiH ostati svi otvoreni problemi za koje se moraju naći bolji i efikasniji načini rešavanja.

Uostalom, BiH nije jedina zemlja u kojoj su predstavnici međunarodne zajednice pokazali svoju, najblaže rečeno, neefikasnost. Ponavljanje istih grešaka u Afganistanu, Iraku, Sudanu i Čečeniji danas, i ko zna u kojim sve državama sutra, otvaraju ozbiljno pitanje da li je moguće da predstavnici međunarodne zajednice ništa ne uče iz prethodnih iskustava ili je permanentna nestabilnost tih regija njihov strateški cilj.

Uprošćene predstave sukoba između etno-nacionalnih grupa u bilo kojoj regiji u svetu svode se na stereotip crno-belih slika. Crno i belo nisu boje, a životi stanovnika zemalja, i u vremenima lidera koji nose zle ideje, iskazuju se paletom boja, i čak njihovih nijansi. Percepcija tih boja zavisi od individualne motivisanosti, našeg nepristajanja na zlo kao na jedinu odrednicu ili na stereotip ponuđen od strane teoretičara, kojima u pokušaju generalizacije, često izmiče suština.

Oni koji sukobe između etno-nacionalnih grupa objašnjavaju sukobom civilizacija ne uzimaju u obzir vekove u kojima su te iste grupe živele u međusobnom razumevanju i uzajamnom poštovanju različitosti.

Po pravilu mini-nacionalizmi postaju instrument u rukama vlastodržaca, praćenih manjinom, ali jačom i naoružanom. Znajući da bi razvojem građanskog društva vrlo brzo demokratskim putem bili smenjeni i završili u zatvoru, ovi vlastodršci koriste sva raspoloživa sredstva, među kojima su mediji najuticajniji, za zastrašivanje pripadnika svoje etničke skupine. Scenario je uvek isti: pripadnici druge ili ostalih etničkih grupa ugrožavaju njihove vitalne interese. Postizanje kritične mase straha, ne mržnje, dovoljno je za kontinuiranu manipulaciju u vidu raspirivanja ratnih strasti ili bar opravdanje za neophodnost rata.

Ostavljajući na kraju po strani međunarodnu zajednicu i njen nedostatak volje da nađe prava rešenja, šta je na kraju potrebno upitati sebe i svoje, naročito mlade, sunarodnike u BiH, obzirom da ni deset godina nakon rata mi nismo nigde zahvaljujući onima koji su još uvek na vlasti i njihovoj osnovnoj potrebi da nas drže radvojene, što većina uporno sledi, ili se bar ne suprotstavlja, ukopana u šančeve predrasuda, kojih uopšte nije svesna.

Kako okrenuti negativnu energiju prema onima koji je sistematički proizvode petnaest godina? Šta će se dogoditi ako se sva ta negativna energija usmeri prema njima? Hoće li to biti revolucija ili evolucija? Šta posle negativnih emocija? Kako izaći pred samog sebe i pogledati se u ogledalo? Da li se osećate bolje nakon što ste nekog uvredili, rekli mu nešto ružno, pokazali koliko netrpeljivosti i nerazumevanja nosite u sebi? Jeste li

posle toga bogatiji, da li vam je dan svetliji i puniji, jeste li zadovoljni svojim dnevnim učinkom? Koliko negativnih osećanja morate ispoljiti svakodnevno da biste se osećali dobro, opušteno, mirno i stabilno? Da li zaista želite da vaše dete uživa u mučenju životinja ili dugih ljudi? Čini li vas sretnim tuđa patnja, poniženje, strah?

Afganistanski muškarci mlađi od dvadeset godina ne znaju šta znači život u miru, ratovanje je njihov jedini model, jer su rođeni u ratovima. Da li zaista želite da vaša deca ne znaju ništa drugo osim da iskazuju negativna sećanja, da se odvajaju i žive izvan realnog sveta, da budu izolovana i da veruju da su vrednija ljudska bića od drugih i drugačijih?

Rat osećanja može biti jednako poguban, ili dugoročno gledano čak pogubniji od rata oružjem.

Dokle ćete biti nemi sledbenici velikih manipulatora, koji nemaju nikakav kredibilitet da vas bilo gde usmeravaju, jer sve što čine čine samo u ime sopstvene koristi, čak ne ni iz ubeđenja. Ali, ti isti političari, koji sami ne veruju, uspele su ubediti vaše roditelje, učitelje, profesore da će imati koristi ili bar da neće biti kažnjeni ako vas uče da vam je komšija bio, jeste i ostaje neprijatelj.

Ko će vam biti prijatelj u svetu u kojem postoji 6000 etničkih grupa, ako su samo pripadnici vaše grupe dobri, a svi ostali zli i nevaljali?

Znate li da život ne stanuje u vašim malim etnonacionalnim enklavama?

Dokle ćete dozvoljavati da vam licemerje demokratije nacionalističkih stranaka, koje u nazivu sve imaju demokratiju, kao i licemerje demokratije međunarodne zajednice, ma šta ona značila, parališe život?

18.11.2005.

Sarajevo

© 2005 Svetlana Broz

Prethodno objavljeno: Svezak 01 Br. 1 (2006): Januar

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.